

Верхове болото "Надсяння"

Імена, місце роботи та адреси укладачів:

к.б.н. Богдан Проць (Державний природознавчий музей НАН України, Світовий фонд охорони природи (WWF), вул. Театральна, 18, м.Львів, Україна, 79008, тел.:+38-067-3533813, E-mail: bohdan.prots@gmail.com),

к.г.н. Іван Круглов (Львівський національний університет імені Івана Франка, вул. Дорошенка, 41, м.Львів, Україна, 79000, тел.:+38 032 2754999, E-mail: ikruhlov@gmail.com),

к.б.н. Андрій Бокотей (Державний природознавчий музей НАН України, вул.Театральна, 18, м.Львів, Україна, 79008, тел.:+38-067-7125741, E-mail: bokotey.a@gmail.com),

к.б.н. Володимир Різун (Державний природознавчий музей НАН України, вул.Театральна, 18, м.Львів, Україна, 79008, тел.:+38-067-7675023, E-mail: rizunv@ukr.net),

к.б.н. Андрій- Тарас Башта (Інститут екології Карпат НАН України, вул. Козельницька, 4, Львів, Україна, 79026, тел.:+38-067-9475913, E-mail: atbashta@gmail.com),

к.б.н. Олег Орлов (Державний природознавчий музей НАН України, вул.Театральна, 18, м.Львів, Україна, 79008, тел.:+38-063-2306454, E-mail: orlov_oleg@mail.ru),

к.б.н. Оксана Вовк (Державний природознавчий музей НАН України, вул.Театральна, 18, м.Львів, Україна, 79008, тел.:+38-067-6732775, e-mail: oksana@museum.lviv.net)

Дата заповнення/оновлення: 14 вересня 2009 р.

Країна: Україна

Назва водно-болотного угіддя (ВБУ) міжнародного значення (рамсарського угіддя): Верхове болото "Надсяння" (Upper bog "Nadsianyana").

Визнання нового рамсарського угіддя або оновлення даних для існуючого угіддя: Визнання нового рамсарського угіддя

Зміни угіддя після його визнання або попереднього оновлення (тільки для оновленого Інформаційного листка рамсарського угіддя): Для цього типу угіддя цей пункт не заповнюється

Карта ВБУ: Карта рамсарського угіддя додається. Пропоноване угіддя є частиною регіонального ландшафтного парку «Надсянський» та розміщене у межах водозбірної території верхів'я р.Сян. Угіддя знаходиться у прикордонній зоні (Польща – Україна), що забезпечує його охорону.

Географічні координати (широта/довгота, в градусах і мінути) (WGS84):

22° 43' сх. д.; 49° 10' пн. ш.

Розташування: Україна, Львівська обл., Турківський р-н, 120 км на південний захід від м. Львів та 27 км на захід від м. Турка.

Інші гідрологічно пов'язані ВБУ: Польща, Кросненське воєводство, ок. м. Устрикі Гурне, с. Волосате, торфовище резервату "Wołosate"; лівий берег р. Сян, ок. с. Тарнава Нижня, торфовища "Tarnawa" і "Litmirz".

Висота над рівнем моря: (в метрах: середня та/або максимальна і мінімальна).

595 м н.р.м.

Площа: (в га).

37 га

Загальний опис угіддя:

Торфовище є одним з не багатьох верхових боліт порівняно великого розміру в Українських Карпатах, що не має видимих ознак антропогенного впливу. Вважається непорушеним верховим болотом Українських Карпат. Відрізняється високим різноманіттям видів реліктів післяльодовикової епохи.

Рамсарські критерії: (всі)

A1, 1c, 1di, 1dii, B2, 2b, 2c, 2c, 2civ, 2cv, 2di, 2dii, 2div, 2dv, 2dvii, B3, 3ai, 3aiii, 3av, B4.

Обґрунтування кожного рамсарського критерію, вказаного в пункті 13:

A1 (рідкісне природне ВБУ (U - незаліснене торфовище), що існує у біогеографічному регіоні Східні Карпати); 1c - ВБУ відіграє суттєву роль у природному функціонуванні річкового басейну р.Сян; 1di - відіграє головну роль у природному контролі і покращенні протікання повеней; 1dii - є важливим для сезонного збереження води для інших територій, що охороняються в Бещадському національному парку (Польща) і знаходяться нижче за течією.

B2 (угіддя підтримує існування вразливих видів і екологічні угруповання, яким загрожує небезпека); 2b - підтримує існування реліктового післяльодовикового угруповання безхребетних і є критичним для виживання видів, визначених як вразливі, зникаючі або такі, що знаходяться під загрозою зникнення, відповідно до національного законодавства; 2c - є складовою частиною мережі угідь, які забезпечують місця перебування для рідкісних, вразливих і зникаючих видів та видів, які знаходяться під загрозою зникнення; 2civ - покращує життєздатність популяцій видів, що знаходяться під загрозою зникнення, шляхом збільшення кількості місць перебування, які охороняються; 2cv - підтримує велику частину популяцій розсіяних осілих тирфофільних видів, які мають обмежений тип середовища існування; 2di - є угрупованням, яке є під загрозою глобального зникнення і знаходиться під ризиком прямих чи непрямих чинників змін у біогеографічному регіоні; 2dv - знаходиться на сучасному етапі тривалої історії розвитку і підтримує палеоекологічний архів; 2dvii - є угрупованням, в яких спостерігається суттєве зменшення розмірів і розповсюдженості.

B3 (угіддя підтримує існування популяцій видів безхребетних тварин, важливих для підтримання біологічного різноманіття біогеографічного регіону Східних Карпат); 3ai - є осередком високого ступеня біорізноманіття та підтримує виживання великої кількості видів; 3aiii - підтримує біорізноманіття даного регіону; 3av - підтримує певні елементи біорізноманіття, які є рідкісними.

B4 (угіддя надає видам тварин притулок при незадовільних умовах) екотонні біотопи верхового болота забезпечують проживання і місця репродукції багатьом ендемічним карпатським лісовим видам безхребетних.

Біогеографічна характеристика:

Фізико-географічне районування: Карпати: Українські Карпати: Вододільно-Верховинська область.

Геоботанічне районування: округ букових карпатських лісів: підокруг темнохвойно-букових приводороздільних лісів: район ялиново-букових і ялицево-ялиново-букових бескидських лісів.

ВБУ розташоване у межах мезоекорегіону Стрийсько-Сянської Верховини Карпатського (макро-) екорегіону. Це є флішові низькогір'я з помірно прохолодним гірським кліматом та переважанням природних ялицево-букових і смереково-ялицево-букових лісів.

Кліматичне зонування: прохолодна зона (суми температур 14000-18000, гідротермічний коефіцієнт 2,5-3, загальний період вегетації - 136 днів, період активної вегетації - 85 днів.

Фізичні особливості ВБУ: ВБУ розташоване на низькій надзаплавній терасі річки Сян, складеній алювієм і перекритий делювіальними відкладами, що зносяться з прилеглого схилу. Ґрунтовий покрив представлений, в основному, торфовими ґрунтами різної потужності.

ВБУ є прикладом унікального верхового сфагнового болота, яке збереглося у непорушеному вигляді. Відноситься до типу улоговинних боліт лісового поясу.

Фізичні особливості водозбірної території: Водозбірна площа ВБУ охоплює південні схили гори Балта (595-706 м н.р.м.). Переважають спадисті та стрімкі схили (15-30°), складені елювієм-делювієм флішу. Макроклімат водозбору помірно-континентальний, а мезоклімат – гірський помірно прохолодний (сума активних температур становить

близько 1800 градусів, а річна сума опадів -- близько 1000 мм). Ґрунтовий покрив представлений буроземами кислими прохолодними, а рослинний покрив – переважно вторинним смерековим лісом на місці природного ялицево-букового деревостану.

Гідрологічні цінності: Водно-болотне угіддя акумулює води поверхневого стоку навколишніх схилів, що сприяє зниженню рівня паводку в долині р. Сян.

Типи ВБУ:

U - незаліснене торфовище, частково вкрите лісом і чагарниками.

Загальні екологічні особливості: Природний комплекс верхове болото «Надсяння» є унікальним непорушним угіддям болотного типу у Карпатах, що складається із верхового болота, вологих та перезволожених біотопів, струмків і потоків, заболочених ділянок фрагментів смерекових лісів. Це угіддя є незамінним осередком збереження багатьох рідкісних видів рослин та тварин.

Цінна флора, рослинність та біотопи: Рослини: у межах території досліджень виявлено 11 видів рослин Червоної книги України (2009), зокрема *Andromeda polifolia*, *Orchis palustris*, *Dactylorhiza incarnata*, *Drosera rotundifolia* та інші.

Наявною є унікальна комбінація різноманітних рідкісних угруповань водно-болотного та лучного типів (понад 10 згідно класифікації Браун-Бланке), зокрема угруповання класів Охусосо-Sphagnetea та Scheuchzerio-Caricetea fuscae, що входять до списку рідкісних угруповань Карпат.

Виявлено ряд рідкісних болотних синтаксонів «Зеленої книги України» (2009), зокрема *Sphagneta depressipiceetosa*, *Scheuchzerieto-Sphagneta*, та *Cariceto-Scheuchzerieto-Sphagneta*

Цінна фауна:

Безхребетні:

Осередок поширення 3 видів внесених до ЧК України (2009): *Tetradontophora bielensis* (Waga, 1842) Dunger, 1961 (ЧКУ, зникаючий), *Colias palaeno* (Linnaeus, 1761) (ЧКУ, зникаючий), *Endromis versicolora* (Linnaeus, 1758) (Lepidoptera) (ЧКУ, вразливий).

Із ВБУ відома єдина в Україні популяція післяльодовикового релікта *Trechus amplicollis* Fairm. (Coleoptera, Carabidae).

Ймовірне виявлення ще ряду цінних видів безхребетних реліктів льодовикової епохи.

Риби: верхів'я басейну р. Сян є важливим місцем існування декількох важливих видів риб: серед них харіус (*Thymallus thymallus*), занесена до Червоної книги України (2009), а також форель струмкова (*Salmo trutta m. fario*).

Земноводні: територія ВБУ є важливим місцем розмноження гірських видів земноводних, які занесені до Червоної книги України (2009): саламандри плямистої *Salamandra salamandra*, тритона альпійського *Mesotriton alpestris*, тритона карпатського *Lissotriton montadoni*, а також кумки жовточеревої *Bombina variegata*.

Ссавці: З комахоїдних ця територія є важливою для кутори звичайної *Neomys fodiens*, що тісно пов'язана з водоймами, веде напівводний спосіб життя і селиться переважно біля невеликих незамерзаючих річок, потоків у букових і мішаних лісах, гірсько-сосновому криволіссі.

На території ВБУ протягом останніх років відзначене постійне перебування зубрів *Bison bonasus*. Чисельність стада коливається в межах 5-10 особин, залежно від сезону (у зимовий період кількість особин у стаді збільшується).

З інших важливих видів тут трапляються вовк *Canis lupus*, лисиця звичайна *Vulpes vulpes*, куниця лісова *Martes martes*, горностаї *Mustela erminea* (ЧКУ), свиня дика *Sus scrofa*, козуля європейська *Capreolus capreolus*, олень благородний *Cervus elaphus* та бобер звичайний *Castor fiber*.

Соціальні та культурні цінності: Територія глибоко пов'язана із культурною етнографічною народністю України та Карпат – бойки. Угіддя є важливим для екологічної

освіти, рекреації та наукових досліджень. Територія має важливу історичну цінність унаслідок подій Другої Світової війни.

Землеволодіння/власність на землю: ВБУ: державна форма власності. Прилеглі землі: державна форма власності.

Поточне землекористування (включаючи водокористування): ВБУ: територія приурочена до заповідного ядра РЛП «Надсянський» та розміщена у прикордонній смузі, тому тут заборонене будь-яке використання природних ресурсів. Прилеглі землі: приурочені до ядра РЛП «Надсянський» та розміщені у прикордонній смузі. Будь-яке використання природних ресурсів відсутнє. ВБУ розташоване в нейтральній смузі Українського кордону з Польщею.

Чинники (колишні, нинішні або потенційні), які негативно впливають на екологічний характер угіддя, включаючи зміни у земле- та водокористуванні і проекти розвитку: Розміщення угіддя у прикордонній зоні та віддаленість від населених пунктів сприяють відсутності негативного впливу на екологічний стан об'єкту.

Вжиті природоохоронні заходи: Угіддя входить до складу РЛП «Надсянський», який є складовою частиною першого у світі тристороннього біосферного резервату «Східні Карпати» (категорія II IUCN).

Запропоновані, але ще не виконані природоохоронні заходи: Необхідний менеджмент ВБУ «Верхове болото “Надсяння”» виконується завдяки суровому прикордонному режиму РЛП «Надсянський», який обмежує доступ населення. Введення додаткових заходів охорони чи зміни існуючого режиму природокористування понад встановлені – не вважається доцільним.

Поточні наукові дослідження та можливості: В угідді проводяться фрагментарні ботанічні та зоологічні дослідження науковцями Державного природознавчого музею НАН України (Львів) та Інституту екології Карпат НАН України (Львів).

Нинішня діяльність з комунікації, освіти та громадської обізнаності, що стосується угіддя або є корисною для нього: Поінформованість та освіта у сфері збереження довкілля забезпечується шкільною програмою (с.Боберка) та частково співробітниками РЛП Надсянський.

Нинішній стан рекреації і туризму: Рекреація і туризм відсутні. Розміщення угіддя у прикордонній зоні та віддаленість від населених пунктів перешкоджають розвитку рекреації та туризму.

Юрисдикція: За охорону угіддя відповідає адміністрація РЛП «Надсянський». Державний контроль у галузі охорони природи здійснює Державне управління охорони навколишнього природного середовища у Львівській області.

Орган управління: Адміністрація РЛП «Надсянський»

Бібліографічні джерела:

- 1) Данилюк К. М. Про знахідку верхового оліготрофного болота у регіональному ландшафтному парку “Надсянський” // Наук. зап. Держ. природознавч. музею. – Львів, 2006. – 21. – С.
- 2) Зелена книга України /під загальною редакцією члена-кореспондента НАН України Я.П. Дідуха – К.: Альтерпрес, 2009. – 448 с. + 48 кольор. с.
- 3) Круглов І.С. Делімітація, метризація та класифікація морфогенних екорегіонів Українських Карпат // Укр. геогр. журн. – 2008. -- №3. – С. 59-68.
- 4) Різун В.Б. *Trechus amplicollis* Fairmaire 1859 (Coleoptera, Carabidae) – новий вид для фауни України // Наукові записки Державного природознавчого музею. – Львів, 2007. – 23. – С.225-226.
- 5) Червона книга України. Рослинний світ/ за ред. Я.П. Дідуха — К.: Глобалконсалтинг, 2009.– 900 с.
- 6) Червона книга України. Тваринний світ / за ред. І. А. Акімова. – К.: Глобалконсалтинг, 2009. – 600 с.